



**KRIMINALISTIKA SOHASIDA SUN'IY  
INTELLEKT:IMKONIYATLAR, HUQUQIY CHEKLOVLAR VA  
XAVFLAR**

*Nurmurodova Sevara Surat qizi*

*Davlat boshqaruvi huquqi yo'nalishi magistranti*

*Toshkent davlat yuridik universiteti*

*e-mail:nurmurodovasevara7@gmail.com*

*Annotatsiya: Ushbu maqolada kriminalistika sohasida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning zamonaviy tendensiyalari, ularning jinoyatlarni aniqlash, tergov jarayonlarini tezlashtirish va dalillarni tahlil qilishdagi samaradorligi yoritiladi. Sun'iy intellektning imkoniyatlari qatorida yuzni aniqlash tizimlari, ovoz va video tahlili, kriminalistik izlarni avtomatik qayta ishlash, katta ma'lumotlar bazasini tahlil qilish va jinoyatlarni prognozlash texnologiyalari ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, algoritmik xatoliklar, diskriminatsiya xavfi, shaxsiy ma'lumotlarning maxfiyligi, dalillarning ishonchliligi hamda AIga huquqiy mas'uliyat yuklash muammolariga alohida e'tibor qaratiladi. Maqolada O'zbekiston va jahon tajribasi asosida sun'iy intellektdan kriminalistik amaliyotda foydalanishni huquqiy tartibga solish zaruriyati asoslanadi hamda xavfsiz va samarali integratsiya uchun tavsiyalar ilgari suriladi*

***Kalit so'zlar:** sun'iy intellekt, kriminalistika, tergov, kriminalistik tahlil, ma'lumotlar maxfiyligi, yuzni aniqlash tizimi, prediktiv politsiya, huquqiy tartibga solish, kriminalistik texnologiyalar.*

**KIRISH** qismi sun'iy intellektning kriminalistika sohasidagi rivojlanish jarayonini va uning muhim ahamiyatini tushuntirish bilan boshlanadi. Zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi bilan birga, jinoiy ishlarni tergov qilishda sun'iy intellektning imkoniyatlari kengayib bormoqda, bu esa tergov jarayonlarini tezlashtirish, aniqlikni oshirish va xatoliklarni kamaytirish imkonini yaratmoqda.



Ayniqsa, katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish, vizual va audio materiallarni identifikatsiya qilish hamda bashorat qilishda sun'iy intellektning roli muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, bu texnologiyalar jinoiy faoliyatlarni oldindan aniqlash va profilaktika qilishda ham samarali bo'lib, tergovchilarga qo'shimcha qurol sifatida xizmat qilmoqda. Biroq, sun'iy intellektning faoliyatga oid xavflarini ham inobatga olish muhim, chunki uning noto'g'ri ishlatilishi va noto'g'ri talqin etilishi huquqiy, axloqiy va texnologik muammolarni yuzaga keltirishi mumkin. Shuning uchun, ushbu sohada sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bilan bog'liq xavflar va cheklovlar, shuningdek, ularning huquqiy muhitga ta'siri keng muhokama qilinadi. Ushbu maqolada texnologik rivojlanishning o'ta ehtiyotkorlik bilan amalga oshirilishi va uning etik- huquqiy mezonlarga mos kelishini ta'minlash muhimligi alohida ta'kidlanadi. Yangi texnologiyalarni joriy qilish jarayonida ehtiyotkorlik, huquqiy me'yorlar, axloqiy prinsiplarga qat'iy rioya qilish zarur, chunki ularning suiste'mol qilinishi ma'lumotlar xavfsizligiga tahdid soladi. Shu sababli, kirish bo'limida sun'iy intellektning imkoniyatlari va xavf-xatarlariga chuqur e'tibor qaratilib, ularning barqaror va muvofiqlashtirilgan rivojlantirilishi uchun asosli nazariy va amaliy asoslarni shakllantirishga chaqiradi

## **METODOLOGIYA**

Sun'iy intellektning kriminalistika sohasida qo'llanilishi katta imkoniyatlar yaratmoqda, ayniqsa, tasvirli materiallarni tahlil qilish va identifikatsiya sohasida. Raqamli kameralar va video kuzatuvlar orqali yig'ilgan ma'lumotlar sun'iy intellekt yordamida yuqori darajada o'rganilishi, shubhali shaxslarni aniqlash va voqealar rivojini aniqlab olish imkonini beradi.

Bu texnologiyalar, masalan, yuzni aniqlash tizimi yoki qayd qilinadigan belgilarning aniqlashida samarali bo'lib, jinoyatlarni aniqlash jarayonlarida tez va aniqlik bilan foydalanilmoqda. Bundan tashqari, ma'lumotlar boshqaruvi va identifikatsiya jarayonlarida AI yordamida katta hajmdagi ma'lumotlar tahlil qilinadi. Bu tizimlar, ilgari aniqlash qiyin bo'lgan yoki shubha ostiga olingan



shaxslarni aniq belgilash uchun keng qamrovli ma'lumot bazalaridan foydalanadi. Profilaktika va bashoratli tahlilga keladigan bolsak, sun'iy intellekt yordamida jinoyatlarning kelajakda yuz berish ehtimolliklari oldindan baholanadi, shuningdek, jinoyat va jinoyatchi shaxsini aniqlashda kata imkoniyatlar yaratadi. Bu, og'ir va o'ta og'ir jinoyatlarning oldini olishda va to'xtatish choralarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Xavfsizlikni ta'minlash uchun intellektual koordinatsiya tizimlari joriy qilinmoqda, ular provayderlar va tergov organlari o'rtasida ma'lumot almashinuvini yaxshilashga xizmat qiladi. Bunday tizimlar jinoyatlarning oldini olish va huquqni muhofaza qilish jarayonlarini tezlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Sun'iy intellektning bu sohadagi imkoniyatlari jinoyatlarni tezkor aniqlash va ularga qarshi kurashishda nazoratni kuchaytiradi, shuningdek, jinoyat izchilligini aniqroq bilishga olib keladi. Shu bilan birga, texnologiyalarni ehtiyotkorlik bilan va huquqiy bazaga asoslangan tarzda rivojlantirish muhim, chunki noto'g'ri yoki noo'rin foydalanish bilan xavflar ham ortadi. Sun'iy intellektning kriminalistika sohasida qo'llanilishi muhim imkoniyatlar bilan birga, yadro xavflarini ham o'z ichiga oladi. Uning xavf-xatarlaridan biri, texnologiyaning noto'g'ri yoki noto'liq qo'llanilishi natijasida yuzaga keladigan xatoliklar hisoblanadi. Sun'iy intellekt tizimlari, ko'pincha, katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilsa-da, ma'lumotlarning to'g'ri va aniq bo'lishi muhimdir, aks holda noto'g'ri identifikatsiya yoki bashoratlarning yuzaga kelishi mumkin. Bu esa, jinoyat ishi bo'yicha hukm chiqarishda muhim bo'lgan adolat tamoyiliga salbiy ta'sir ko'rsatishi ehtimolini oshiradi.

Shuningdek, sun'iy intellektning qaror qabul qilish jarayonlaridagi "taxminiylik" muammosi mavjud. Algoritm va modellarning o'zi ishlab chiqilishi va o'qitilishi jarayonida ijodiy xujumlar va argumentatsiya imkoniyatlari cheklangan, bu esa muayyan holatlarda xatoliklarning yuzaga kelish ehtimolini orttiradi. Bu texnologiyalar, ko'pincha qat'iy nuqtai nazarga asoslangan bo'lib, inson tafakkuriga va kontekstual tushunchalarga yetishishda cheklovlarga ega.



Ma'lumotlar xavfsizligi bilan bog'liq masalalar ham e'tiborni talab qiladi. Sun'iy intellekt tizimlari, ayniqsa, shaxsiy va maxfiy ma'lumotlar bilan ishlaganda, ularni himoya qilishda qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Ma'lumotlarning nazorat ostida bo'lmasligi yoki sug'urta qilishdagi zaifliklar, maxfiylikni buzilishi xavfini oshiradi. Bu, shaxslarning huquqlari va erkinliklariga tahdid solishi mumkin.

## **MUHOKAMA VA NATIJALAR**

Bundan tashqari, sun'iy intellekt texnologiyalarining axloqiy va huquqiy sohalarida muhim muammolar mavjud. Kiritilgan algoritmlar va yordamchi vositalar, ba'zan, axloqiy me'yorlarni buzishi yoki inson huquqlarini cheklovchi xulq-atvorni qo'llab-quvvatlashi mumkin. Bu holatda, texnologiya bilan bog'liq noqulayliklar inson huquqlarining buzilishiga olib kelishi mumkin.

Shuningdek, sun'iy intellektdan foydalanishda, mamlakatlarning huquqiy va me'yoriy bazalari, hali yetarlicha rivojlanmagan, bu esa texnologiyaning nosog'lom yoki tartibsiz qo'llanilishiga olib kelishi mumkin. Shu bois, texnologik rivojlanishni nazorat qilish va huquqiy normalarni mustahkamlash uchun qat'iy ehtiyot choralarini ko'rish zarur bo'ladi.

Umuman olganda, sun'iy intellektning kriminalistika sohasidagi imkoniyatlaridan foydalanish uchun uning xavflarini va cheklovlarini chuqur anglash, axloqiy va huquqiy asoslarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish jarayonlarida ehtiyotkorlik bilan yondashuv muhimdir. Bu bilan texnologik rivojlanishdan maksimal foyda olish va inson huquqlarini himoya qilish imkoniyati yaratilib, yanada adolatli va xavfsiz tizimlar shakllantirilishi mumkin bo'ladi.

Huquqiy cheklovlar va me'yoriy asoslar kriminalistika sohasida sun'iy intellektning samarali va xavfsiz foydalanishini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Birinchi navbatda, shaxsiylik va ma'lumotlarning maxfiylikni ta'minlash qoidalari mustahkamlangan bo'lishi shart. Bu borada, ma'lumotlar himoyasi va ko'rsatkichlarni himoya qilish bo'yicha milliy va xalqaro me'yorlar, jumladan, shaxsiy ma'lumotlarni to'plash, saqlash va ishlatishda qat'iy tartiblarni belgilaydi. Bu amaliyotda, ayniqsa, boshqa davlatlar bilan hamkorlik qilinishida, muvofiqlik va



xavfsizlik talablariga qat'iy rioya qilish talab etiladi. Shuningdek, jinoyat-qonuniy tartiblar huquqiy ramkani belgilab, sun'iy intellekt texnologiyalarining noqonuniy va zararli ishlatilishini oldini olish, jinoyatlarning dastlabki bosqichlarida aniqlash va profilaktika qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada, inson huquqlari va mavjud qonunlar buzilmasligini ta'minlash uchun ehtiyot choralarini qo'llash, texnologiyalar ustidan nazoratini rivojlantirish va muvofiqlashtirilgan tartibotlarni o'rnatish zarur.

Shu bilan birga, juda murakkab va nozik huquqiy muhit yuzaga kelgan bo'lib, bu texnologiyalarni qo'llashda etik va huquqiy me'yorlarning buzilishini oldini olishga qaratilgan maksimal ehtiyotkorlik talab qilinadi. Qonunbuzarliklarni oldini olish uchun doimiy monitoring va muvofiqlik tekshiruvlari o'tkazilishi, hamda intellektual mulk, axloqiy me'yorlar va inson huquqlari bilan muvofiqlik ta'minlanishi lozim. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlik va yirik tashkilotlarning qoidalariga muvofiqlik asosida ish yuritilishi texnologiyalarning xavfsiz va axloqiy ishlatilishini ta'minlaydi.

## **XULOSA**

Huquqiy asoslar va me'yoriy choralarning yo'qligi yoki buzilishi jinoiy faoliyatlarning oshishiga olib kelishi, inson huquqlari buzilishiga va texnologiyalarga bo'lgan ishonchning pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Bunday holatlarni oldini olish uchun qonunlarni rivojlantirish, normativ hujjatlarni yangilash va keng tahlil qilish muhim vazifa hisoblanadi. Shu sababli, sun'iy intellekt texnologiyalarining kriminalistika sohasida barqaror va xavfsiz ishlatilishi uchun qat'iy huquqiy bazani shakllantirish, huquqiy amaliyotni rivojlantirish zarur

Sun'iy intellekt sohasidagi amaliy tavsiyalar va tadqiqot yo'nalishlari keng qamrovli o'rganishni va rivojlantirishni talab etadi. Birinchidan, sifatli va ishonchli ma'lumotlar bazasini yaratish bo'yicha boshlang'ich tadqiqotlar amalga oshirilishi lozim. Bu, o'z navbatida, modelning aniqligi va ishonchliligini ta'minlagan holda, tahlil qilish jarayonini samarali qilish imkonini beradi. Ikkinchidan, mavjud soddalashtirilgan modellar va algoritmlarga ehtiyotkor yondashuv zarur. Bu



modellar yasalgan va mustahkam asosga ega bo'lishi, shuningdek, real holatlar bilan mos kelishini ta'minlash bilan bog'liq. Uchinchidan, huquqiy va axloqiy asoslar yaratish muhim ahamiyatga ega. Bu sohada davlat va yuridik organlar bilan hamkorlikda, maxfiylik va ma'lumotlarning himoyasiga qaratilgan ramkalar ishlab chiqilishi, shuningdek, ichki va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish zarur. To'rtinchidan, ta'lim va hamkorlik dasturlarini kengaytirish orqali mutaxassislar tayyorlash va ilg'or texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarining oshirilishi talab etiladi. Bu, shuningdek, kasbiy hamjamiyatlar o'rtasida doimiy muloqot va tajriba almashishni ta'minlaydi. Yakuniy ravishda, keng ko'lamli va ko'p qismlardan tashkil topgan tadqiqot va amaliyotlarni rivojlantirish bilan birga, barkamol yondashuvlar va ehtiyot choralarini ham o'z ichiga olishi kerak. Bu tarzda, sun'iy intellektning imkoniyatlaridan to'liq va xavfsiz foydalanish, shuningdek, potensial xavf-xatarlarning oldini olish imkoniyati yuzaga keladi

Ta'lim va ko'p profesional hamkorlik sohasida sun'iy intellektning kriminalistika sohasidagi rivojlanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yo'nalishda mutaxassislarni tayyorlash, ilg'or texnologiyalarni joriy etish va tegishli bilimlarni uzluksiz oshirish uchun keng ko'lamli dasturlar va o'quv markazlari tashkil etilishi zarur. Bunday ta'lim jarayonlari nafaqat yosh kishilarga, balki malakali ilg'or mutaxassislarga ham mo'ljallangan bo'lib, ular sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish asoslarini va ularning kriminalistik maqsadlarda qo'llanilishini chuqur o'zlashtirish imkonini beradi. Shuningdek, ta'lim jarayonida ko'p profesional hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa, turli sohalardagi mutaxassislarning — huquqshunolar, texnologlar, psixologlar va xavfsizlik agentliklari vakillarining birlashib ishlashini anglatadi. Integratsiya qilingan yondashuvlar orqali ular birgalikda yangi metodlarni ishlab chiqadi, ma'lumotlarni baham ko'rish orqali keltirilgan nuqtai nazarlarni muvofiqlashtiradi. Bu esa, jinoyatlarni tezkorlik bilan aniqlash, tergov jarayonligini samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, ta'lim va ko'p tomonlama hamkorlik jarayonida axloqiy va huquqiy me'yorlar diqqat bilan e'tiborga olinadi. Maxfiylikni saqlash, shaxsiy



ma'lumotlarni himoya qilish, va mutaxassislarning mas'uliyatini aniqlash bo'yicha standartlar ishlab chiqiladi. Bularning barchasi, sun'iy intellekt texnologiyalarining ijtimoiy muhitga ta'sirini nazorat qilish va uning zararli ta'siridan himoyalani uchun asos bo'ladi. Xulosa qilib aytganda, ta'lim va ko'p profesional hamkorlik kriminalistika sohasida sun'iy intellektdan foydalanishning samarali va huquqiy jihatdan muvofiq bo'lishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni yaratadi. Bu jarayonlarni rivojlantirish uchun yurt ichida va xalqaro miqyosda oliy ta'lim muassasalari, hukumat organlari va ilmiy-tadqiqot markazlari asosiy rol o'ynaydi. Bunining natijasida suniy intellektning inson va huquqiy mezonlar bilan uyg'unligi ta'minlanadi hamda kelajakda jinoyatchilikka qarshi kurashishda yangi imkoniyatlar yaratiladi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. F.L. Computer Crimes Actit. XLVI Chapter 815 (1978) // URL: [http://www.flsenate.gov/Statutes/index.cfmApp\\_mde=Display\\_Statute&URL=Ch081.htm](http://www.flsenate.gov/Statutes/index.cfmApp_mde=Display_Statute&URL=Ch081.htm) (cite April).
2. Computer Fraud and Abuse Act (CFAA), 1986 / (18 U.S.C. §1030) // Electronic resource // URL: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/2-50834287TransitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&bhc](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/2-50834287TransitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhc).
3. Закирова А. Бот рассудит. Как искусственный интеллект влияет в судебном практике // Русский репортер. 2018. №1–2. С.34–35.
4. Protection of Children Act 1978. – First Published 1978, Reprinted in the United Kingdom by The Stationery Office Limited. – London, 1999. – 36 p.
5. Sexual Offence Act 1956 // Electronic resource // URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/4-5/69/contents>
6. Computer Misuse Act 1990 // Electronic resource // URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/contents>
7. Crime and Disorder Act 1998 (2000) // Electronic resource // URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/contents>



8. Очилов Х. Ўзга мулкни компьютер воситасида талон-торож қилиш билан жавобгарлик // Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Тошкент: ТДЮУ, 2017.
9. Расулев А.К. Компьютерные преступления: уголовно-правовые и криминологические аспекты. Дисс. На соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Ташкент: ТГЮИ, 2006.
10. Тропина Т.Л. Киберпреступность: понятие, состояние, уголовно-правовые методы борьбы. Автореф. Дисс. На соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Владивосток, 2005.
11. Прокофьев К.В. Международно-правовые проблемы обеспечения международной информационной безопасности в сети Интернет. Дисс. На соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2009.
12. Э.Л. Кочкина. Определение понятия «Киберпреступление». Отдельные виды киберпреступлений // Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения. 2017. №3 (17). – С.162–169.